

Köksväggarna kläddes åter med pärlspont, målades med äggoljetempera och borstades upp till rätt glans.

Äntligen färdigt! Intill spis och vedpanna har familjen byggt ett skåp med plats för elpanna och ved.

Christer Nordemo och dottern Emma i det nya fina köket. Panelen har målats med äggoljetempera från Ovolin.

En gammal vattenskada lagad på fel sätt ledde till svår röta och en totalrenovering. Familjen i det gamla 1700-talshuset på Adelsö fick till slut ett helt nytt kök i gammal stil.

text **Gunilla von Platen** foto **Per Myrehed**

Kökskultur

– **MINNS DU NÄR VI** hela vintern stod i hallen och skötte disken i två rostfria baljor?

Christer Nordemo och dottern Emma står i det fina nyrenoverade köket i huset på Adelsö och berättar om hur mycket ofrivilligt jobb en dold gammal vattenskada kom att innebära för familjen, kort efter att de flyttat in i huset.

– Vi hade bott här i några månader och bestämt oss för att känna av huset en tid innan vi började ändra på något, berättar Christer Nordemo. Huset var slitet, men fullt beboeligt när vi tog över det. Vi ville gärna flytta ut på landet och bo i ett riktigt hus, men på pendelavstånd så att vi kunde behålla jobben. Hemmanet här på Adelsö har funnits i min sambo Agneta Collbergs släkt i närmare fyra hundra år, fortsätter Christer, så våra döttrar Lisa och Emma är åtminstone tolfte generationen här på gården.

DET GULPUTSADE HUSET ser inte särskilt gammalt ut vid första anblicken, men det har daterats till tidigt 1700-tal då det byggdes som en timrad enkelstuga. Sedan har det, som de flesta hus på landsbygden, byggts om och till ett antal gånger under åren. Köket totalrenoverades 1949 i folkhemmets anda, då aspekter som funktionalitet och moderna material gick före det vi i dag kan uppskatta som genuint. Den ålderdomliga eldstaden ersattes av en kombinerad vedspis och panna, och väggar och tak täcktes av masonit med släta praktiska ytor. I slutet av 1970-talet fick köket en plastmatta på golvet och plastade tapeter på väggarna.

– Vi tyckte först att köket hade en trist planlösning, säger Christer Nordemo, men när vi hade levt i det ett tag insåg vi att planeringen faktiskt var vettig och genomtänkt. Köket är arbetsvänligt och förhållandevis rymligt. På jularna brukar vi vara tio, tolv personer runt bordet.

Boningshuset byggdes i början av 1700-talet som en timrad enkelstuga och putsades vid en ombyggnad på 1800-talet.

Fram till 1949 fanns den gamla eldstaden med bakugn och järnspis kvar.

– Det var när jag skulle montera en värmekabel i köket som jag upptäckte att golvet i stort sett hängde i ingenting, berättar Christer. Den gamla vattenskadan, som flera år tidigare åtgärdats på ett felaktigt sätt, hade bidragit till att källarsvamp, hästmyra och strimmig trägnagare fått utvecklas och i princip ätit upp de nedre stockvarven på rummets ena sida. Vi hade inte sett något eftersom köksska-

pen stod för och putsen dolde skadan på utsidan.

INNERVÄGGAR OCH GOLV var mögel-skadade och måste rivas ut. Väggar kan berätta mycket om ett hus historia. Familjen plockade bort lager efter lager. Överst satt den blommiga plasttapeten från sjuttio-talet, sedan masoniten och under den fanns gammal pärlspont och till sist fem gamla tapetlager som klistrats, en efter en, direkt på den lerklinade timmerstommen.

– Vi hittade en dagstidning från 1894 under det översta tapetlagret. Jag vet inte hur ofta man tapetserade om förr, men det här arbetet förde oss rätt långt tillbaka i tiden, berättar Christer. Under brädgolvet fanns torv som inte var angripen, medan mineralullen som lagts dit i samband med åtgärdandet av vattenskadan var dränkt av fukt.

– Anticimex fick komma hit och vi grävde oss ner i marken ytterligare tio centimeter för att få bort alla spår av mögel. Vi till och med dammsög jordgolvet!

AGNETA OCH CHRISTER har gjort det mesta själva, men när det kom till lagning och byte av stockar tog de hjälp av en snickare med erfarenhet av gamla hus. Han lyckades med konststycket att byta ut det skadade timret inifrån utan att skada putsen.

Sedan var det äntligen dags att bygga upp köket igen.

– I ett gammalt hus ska man använda material som låter fukten passera och inte binder den, säger Christer. Vi fick göra ett helt nytt bjälklag som isolerades med ekofiber innan vi lade på ett nytt massivt brädgolv. Veggarna var skeva och vinda och det mesta av den gamla lerkliningen hade ramlat bort. Man kunde ha valt att bättra på lerkliningen, men vi beslöt oss i stället för att sätta porösa träfiberskivor direkt på timret, vilket också fungerar som isolering.

Det visade sig att kökets ursprungliga planlösning ändå var den bästa. Disk- och arbetsbänk vid fönstret ut mot gården. Spis och vedpanna ersätter den gamla vedspisen och bakugnen.

Det ursprungliga brådtaket frilades och väggarna fick åter pärlspontspanel.

– Till sist skulle allt målas och

då valde vi äggoljetempera från Ovolin som är en jättetrevlig färg att jobba med, säger Christer. Den fick torka ordentligt i två veckor,

och eftersom ytan blir alldeles matt borstade vi upp den till den glans vi ville ha med en panelborste (som en mjuk skurborste).

Resultatet blev ett ljust modernt kök med gammaldags lantlig trivsel.

redbostad@dn.se 08-738 23 33

GÅRD & TORP
www.gardochtorp.se

Reportaget är producerat av Gård&Torp för DN Bostad.

Krönikan

Kök och bad riktiga nymodigheter

EAGENTLIGEN FANNS DET varken toalett, badrum eller kök i svenska hem före sekelskiftet 1900. I alla fall inte i modern bemärkelse. Man "ät inne och sket ute". Utan minsta krusiduller. Den osannolika rekvisita vi omger oss med i dag i de tempelliknande rum som vi byggt för dessa behov, skulle man inte ens i sin vildaste fantasi kunnat föreställa sig då.

Köken skiljde sig från andra rum i stort sett bara genom järnspisen. I övrigt bestod inredningen av några lösa skåp och en fristående arbetsbänk, eller ett bord att ställa diskbaljan på. Även i burgna bostäder var köken chockerande gammaldags. I bjärt kontrast mot lullullet på andra sidan väggen, där herrskapet frasade runt bland antimakasser och spretande påfågelsfjädrar.

Först mot sekelskiftet 1900 kunde man börja tala om riktiga kök och riktig köksinredning. För de rika förstås. Övriga fick vänta ytterligare 20–30 år.

MEDELSVENSSONS TOALETT, på landsbygden liksom i stan, var ett torrdass runt knuten, och tvättade sig gjorde man – om man gjorde det – i köket. Många svenskar skötte så sent som på 1950-talet sin hygien i en enkel zinkbalja på köksgolvet, i kronologisk ordning. Äldst först, yngst sist. I samma vatten! Mamma och pappa satt på utedasset och skrynklade sidorna ur Rekord-Magasinet, ja ni förstår till vad. Vilken utveckling vi upplevt på bara 50 år!

I dag är planering av kök och badrum ett par av de vanligaste byggnadsvårdsfrågorna: Hur bygger man kök och badrum så att det passar till ett gammalt hus?

Den som har ett riktigt gammalt hus och vill bygga ett nytt kök eller badrum tycker jag varken bör

snevla på 1700- eller 1800-tal, eftersom fenomenet inte ens fanns då. Inte heller bör man välja skruvat och överdesignat 2000-tal. Båda blir lika fel. Ni kanske har sett lägenhetsannonserna? De där som talar om välbevarade stucktak, fungerande kakelugnar och parkettgolv från tiden – och så en bild på det nya köket, som mer ger en känsla av ett laboratorium, eller en toalett på Arlanda, än en plats där man kan laga mat tillsammans, äta och – trivas!

Vi borde kanske i stället ha 1900-talet som förebild, då dessa funktioner uppfanns? Man bör kanske se efter vad som finns kvar i huset. Så att man inte kastar ut barnet med badvattnet.

I MÅNGA GAMLA HUS finns det ofta inredning kvar som kan renoveras. Sunkigt, javisst. Men sanitetsporcelain kan bli fräscht igen. Gamla tvättställ kan emaljas. Badkar likaså. En gammal diskbänk är nästan alltid av bättre kvalitet än en ny. Och så vidare.

Allt behöver inte ens vara "från tiden". 1930-tal är fortfarande mycket roligare (och äldre!) än någon av alla dessa nya kopior i "gammelstil". Och har det redan suttit i huset är det dessutom i någon mening "original". I vilket annat sammanhang skulle man nöja sig med en svindyr kopia om man kunde få ett original gratis? Jag bara frågar.

GÖRAN GUDMUNDSSON
byggnadsantikvarie, Gysinge
red.bostad@dn.se 08-738 23 33

Nytt nummer ute nu!